

Bultrug op Belgisch strand

Jan Haelters (KBIN), Thierry Jauniaux (Universiteit van Luik) & Francis Kerckhof (KBIN)

De stranding van een walvis is altijd een bijzondere gebeurtenis. Dat was niet anders op zondag 5 maart 2006. Zeker toen de gestrande walvis bij Nieuwpoort een bultrug bleek te zijn. Deze soort was 250 jaar geleden voor het eerst én voor het laatst in België gedocumenteerd. Een relaas.

Op 4 maart om 7.10 uur werd het kadaver van een walvis opgemerkt op zee, op ongeveer twee zeemijlen zuidwesten van het Westhinder ankergebied; dit is 12 mijl ten noordwesten van de haveningang van Oostende. Om 20.15 uur werd het kadaver door de opvarenden van het interventievaartuig de Brandaris (Ship Support, Nieuwpoort) aangehouden op 5 mijl ten noordwesten van Oostende. De opvarenden van de Brandaris vermoedden dat het een bultrug *Megaptera novaeangliae* betrof, een identificatie die snel bevestigd kon worden aan de hand van de foto's die aan het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN) overgemaakt werden. De modellering uitgevoerd door de Beheerseenheid van het Mathematisch Model

van de Noordzee -een departement van het KBIN- had intussen reeds voorspeld dat het dier zou aanspoelen. Op 5 maart was het zover. Om 7.32 uur meldde de schipper van de N.95 dat op het strand naast het oosterstaketsel te Nieuwpoort een walvis lag. Gezien de positie van het kadaver op het strand nabij de hoogwaterlijn, was het dier waarschijnlijk in de vroege ochtend omstreeks 4.30 uur tijdens vloed aangespoeld.

Mogelijk was het dit kadaver dat reeds eerder op zee was opgemerkt. Op 28 februari namelijk, werd een walviskadaver waargenomen midden in het Nauw van Calais, en een dag later werd vermoedelijk hetzelfde kadaver gemeld op enkele zeemijlen van de Franse kust, tussen Calais en Cap Griz Nez (Préfecture Maritime de la Manche et de la Mer du Nord).

Dit jaar op 5 maart werd de eerste bultrug sinds 1751 gevonden, aangespoeld op het strand bij Nieuwpoort. Foto: Jan Haelters

Bultruggen in België en Nederland

De bultrug is extreem zeldzaam in Belgische en Nederlands wateren. Het enige geval dat tot nu toe in België bekend is, dateert van 1751. Toen troffen vissers op zee een kadaver aan, dat ze naar het strand van Blankenberge sleepten. In Nederland waren tot enkele jaren geleden geen strandingen of waarnemingen bekend. De enige melding

betrof een vers schouderblad dat in februari 1995 op de Klaverbank werd opgevisst. Totaal onverwacht kwamen er echter enkele bultruggen aan in Nederland in 2003 en 2004 in relatief korte tijd. Drie waarnemingen:

- Op 29 september 2003 werd een drijvend kadaver aangetroffen nabij Hoek van Holland. Dit dier spoelde aan op 7 oktober ter hoogte van de Maasvlakte.
- Op 20 december 2003 werd een dode jonge bultrug aangetroffen op zee voor Katwijk. Dit dier was enkele dagen eerder nog samen met een adulte bultrug (het veronderstelde moederdier) op zee waargenomen. Dit adulte dier werd in januari 2004 nog herhaaldelijk in het gebied waargenomen (C.Smeenk, Naturalis).
- Op 22 juni 2004 spoelde een jonge bultrug aan op het Waddeneiland Vlieland (C.Smeenk, Naturalis).

Bultruggen komen wereldwijd voor, van de polen tot tropische gebieden. Men vindt ze vooral, ook in de Atlantische Oceaan, in de buurt van de rand van de continentale helling. Na het stoppen van de jacht lijkt de Atlantische populatie zich langzaam te her-

stellen. Hoewel bultruggen in de Noordzee kunnen overleven, behoren ze niet tot de normale fauna van de zuidelijk Noordzee. Af en toe worden bultruggen waargenomen in het westelijke deel van het Kanaal en in het noorden van de Noordzee.

Het dier van Nieuwpoort

Het dier van 5 maart 2006 te Nieuwpoort betrof een jong vrouwtje van 10,5 m lengte met een gewicht van ongeveer 15 ton. Het was gestrand op de dorsale zijde: door de gasophoping in het lichaam drijven walviskadavers meestal op de rug. Uitwendig leek het tamelijk vers: de huid was intact, en de geassocieerde zeepokken en de talrijke walvisluizen leefden nog. Al gauw bleek echter dat het dier inwendig al in verregaande staat van ontbinding verkeerde. Door de inwendige ophoping van ontbindingsgassen begon het kadaver op het strand snel en vervaarlijk op te zwellen; enkele ontgassende messteken waren noodzakelijk om te vermijden dat het zou openbarsten. Bij de autopsie bleek dat het grootste gedeelte van de ingewanden en spiermassa ontbonden was tot een stinkende, slijmerige massa.

Wetenschappelijk onderzoek

Het dier werd uitgebreid opgemeten en gefotografeerd. Daarbij werd bijzondere aandacht besteed aan de staart. De staartvin van elke bultrug heeft immers een unieke vorm, tekening en kleur. Foto's van de onderzijde van de staart werden overgestuurd aan wetenschappers die de bultruggen van de Noord-Atlantische Oceaan bestuderen. Zij beschikken over een uitgebreide database met foto's van staartvinnen, doorheen de jaren genomen van dieren rond IJsland, Noorwegen, de westkust van Afrika, de Caraïben en de oostkust van Noord-Amerika. Naast deze fotodatabase bestaat een uitgebreide database met de unieke genetische vingerafdruk van bultruggen, verkregen uit huidstalen die op zee van levende dieren zijn genomen. Van de bultrug van Nieuwpoort werden daarom huidstalen verzameld voor dit genetisch onderzoek. De beide databases kunnen ons een inzicht geven in de structuur en de grootte van de populaties en kunnen migratiepatronen en verwantschappen tussen populaties ophelderen. Misschien hebben weten-

De zeepokken op de huid leefden nog.

Foto: Jan Haelters

Een belangrijke verwonding aan de borstvin duidde op een aanvaring met een vaartuig. Foto: Jan Haelters

schappers die dit onderzoek uitvoeren de bultrug die aanspoelde te Nieuwpoort al eerder ontmoet.

Blijkbaar vertoefden er deze lente meer bultruggen in de zuidelijke Noordzee want op 13 april spoelde een juveniel exemplaar van 9m lengte aan op het strand van Kingsdown nabij Deal in Kent. Zoals uit de verwondingen kon worden afgeleid had dit dier een aanvaring gehad met een schip, al was het niet duidelijk of dit voor of na zijn overlijden gebeurd was.

Het onderzoek begon met het grondig opmeten van het dier en met het bemonsteren van de voor bultruggen typische uitwendige fauna van zeepokken *Coronula diadema* en *C. reginae* en walvisluizen *Cyamus boopis*. Daarna voerde een team van de Universiteit van Luik op vakkundige wijze een uitgebreide autopsie uit. De resultaten daarvan toonden aan dat het dier in een relatief goede gezondheid verkeerde op het ogenblik van zijn dood: het had een speklaag van normale dikte en er werd maaginhoud aangetroffen. Een belangrijke open verwonding aan de linker borstvin, waar later ook een botbreuk vastgesteld werd, en een belangrijke inwendige bloeding dorsaal op de nek en kop, duiden op de doodsoorzaak: aanvaring met een vaartuig. Na de autopsie werd een groot aantal skeletdelen, waaronder de schedel en de onderkaak, verzameld voor bewaring.

Na het labeur op het strand wacht in de komende maanden nog heel wat werk: het prepareren van de bewaarde skeletdelen, verder onderzoek van de maaginhoud, het vergelijken van de foto's van de staart en de genetische fingerprint van het dier met

die van andere dieren, etc. Hopelijk laat dit onderzoek wat meer licht schijnen op de herkomst en levensgeschiedenis van dit onfortuinlijke dier.

Verder lezen?

- Haelters J & F Kerckhof,
First record of a humpback whale *Megaptera novaeangliae* from the low countries (southern bight of the North Sea), in voorbereiding.
- Holthuis, L.B. & C.H.J.M. Fransen, 2004. Interesting records of whale epizooic crustaceans from the Dutch North Sea coast (Cirripedia, Amphipoda). Nederlandse Faunistische Mededelingen 21: 11-16.
- Kompanje, E.J.O., 1995.
Vondst van een schouderblad van de bultrug *Megaptera novaeangliae* in de Zuidelijke Noordzee. Lutra 38(2): 85-89.
- Meij S.E.T. van der & C.J. Camphuysen, 2006..
Distribution and diversity of whales and dolphins (Cetacea) in the southern North Sea: 1970-2005. Lutra in druk.
- Reid, J.B., P.G.H. Evans & S.P. Northridge, 2003.
Atlas of cetacean distribution in north-west European waters. Joint Nature Conservation Committee, Peterborough.
- Smeenk, C., M. Addink, & C.J. Camphuysen, 2003.
De eerste bultrug voor Nederland. Zoogdier 14(4): 3-4.

Dankwoord

We houden eraan de talrijke personen en diensten die tussenkwamen bij de vlotte afhandeling van deze stranding vanaf de waarneming van het kadaver op zee tot het verwerken van de laatste resten die van het strand verwijderd werden heel hartelijk te bedanken.

J. Haelters

**Koninklijk Belgisch Instituut voor
Natuurwetenschappen
Departement Beheerseenheid van het
Mathematisch Model van de Noordzee
3e en 23e Linieregimentsplein
B-8400 Oostende**

